

90-TA ROCZNICA ROZPOCZĘCIA BUDOWY INSTYTUTU RADOWEGO W WARSZAWIE

Ninety anniversary of the commencement of Radium Institute in Warsaw construction

Małgorzata Sobieszczak-Marciniak, Wojciech Bulski

W czerwcu 1925 r. podczas wizyty w Warszawie, Maria Skłodowska-Curie osobiście położyła kamień węgielny pod budowę Instytutu Radowego przy ul. Wawelskiej. Marzenie, aby ofiarować Warszawie placówkę podobną do tej, którą zbudowała w Paryżu zakiełkowało w sercu uczoney dużo wcześniej, ale konieczne było zebranie funduszy, znalezienie odpowiedniego miejsca, przekonanie władz do tego odważnego pomysłu. Uczona pragnęła odwdziżyć się Polakom za ich poparcie dla niej. Była Polką, chciała więc, aby jej ojczyzna skorzystała z dobrodziejstw odkrycia radu.

Towarzystwo Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie postanowiło wykorzystać 90. rocznicę rozpoczęcia budowy Instytutu Radowego w Warszawie do zorganizowania szeregu przedsięwzięć nawiązujących do owego wydarzenia z roku 1925. Zorganizowano bieg pod hasłem "Przepędzić raka", oficjalną ceremonię z udziałem przedstawicieli władz przy pomniku Marii Skłodowskiej-Curie, piknik naukowy (we współpracy z Uniwersytetem Warszawskim, Politechniką Warszawską, CLOR-em i innymi instytucjami). Zorganizowano wystawę pt. „Historia powstania Instytutu Radowego w Warszawie”, która rozwieszona była początkowo na ogrodzeniu Instytutu Radowego, a potem pokazano ją w Sejmie RP. Przygotowano również wydarzenie artystyczne. Znana aktorka Zofia Kucówna i uczniowie ze szkoły imienia MSC czytali teksty Noblistki i innych osób żyjących w latach 20-tych XX wieku.

90 years ago it was laid the foundation act and the first bricks for the construction of the Radium Institute in Warsaw at the Wawelska street. The dream to give Warsaw a twin facility to the one M. Skłodowska-Curie has built in Paris, created in the her heart much earlier, however, it was necessary to collect the funds, to find a suitable place, to convince the authorities to this very courageous idea. The scientist wanted to give something back to this way Poles for their support. She was a Pole, she wanted to her homeland also benefited from her own scientific discover. She was a stubborn woman so she managed to this. The Society in Tribute to Maria Skłodowska-Curie wanted to celebrate this anniversary and organized several events remained those time. There was a run competition name "Oust cancer" in the park Pole Mokotowskie, no far away from the Institute; official ceremony at the monument of MSC at Wawelska Street, science workshops with cooperation of the Warsaw University, Technology University, CELOR, Amazons Association and the others. The exhibition "History of founding the Radium Institute in Warsaw" was prepared. It is presenting on the fence of Institute, one month later it was show at Polish Parliament. The Society in Tribute to MSC organized also some kind of art, with the participation students from the school named after Maria Skłodowska-Curie and an actress- Zofia Kucówna.

Słowa kluczowe: Instytut Radowy, 90-ta rocznica rozpoczęcia budowy, obchody rocznicowe

Keywords: Radium Institute, ninety anniversary of the commencement of construction, anniversary events

„Polska niepodległa powinna mieć jak każdy kraj swój instytut radowy. Początek tego instytutu istnieje w pracowni radiologicznej założonej za moją inicjatywą w Warszawie (...). Znaczna suma jest potrzebna aby przekształcić pracownię tę w instytut przeznaczony nie tylko dla prac naukowych, lecz również dla leczenia chorych bez względu na zamożność. Gdyby kolonia polska w Ameryce zechciała postawić sobie za cel jak najprędze utworzenie tego instytutu, byłoby to niewątpliwie czyn obywatelski wysokiej doniosłości (...).” Tak brzmiał fragment wystąpienia Marii Skłodowskiej-Curie skierowanego do Polonii w Chicago, w czerwcu 1921 r. Pierwsza podróż uczoney do Ameryki we wspomnianym już roku 1921 miała zupełnie inny cel, chodziło bowiem o zebranie środków i sprzętu na wyposażenie wybudowanego wcześniej Instytutu Radowego w Paryżu. Jak silne były związki Marii Skłodowskiej-Curie z ojczyzną skoro będąc w Ameryce w celu zdobycia środków na placówkę francuską, zabiegała już wtedy o stworzenie odpowied-

niego klimatu do budowy Instytutu Radowego w Warszawie, a przecież Polska była niepodległą dopiero od 3 lat.

Tak więc pomysł stworzenia w Polsce bliźniaczej placówki do paryskiego Instytutu Radowego narodził się w umyśle i sercu uczoney prawdopodobnie już roku 1913, kiedy osobiście otworzyła Pracownię Radiologiczną przy ul. Śniadeckich (dawniej Kaliksta w Warszawie, niedaleko Politechniki Warszawskiej). Została wtedy honorowym dyrektorem placówki, na miejscu zaś funkcję kierownika Pracowni piastował prof. Ludwik Wertenstein. Odtąd jej działania będą skierowane właśnie w tym kierunku, z właściwym sobie uporem i odwagą poruszy niebo i ziemię, trafi do ludzi, którzy cenią jej dokonania i zaangażowanie, napisze mnóstwo listów i odbędzie mnóstwo rozmów. „... Mam nadzieję, że środki niezbędne do utworzenia nowoczesnego Instytutu da się znaleźć częściowo w Polsce, przy współudziale rządu, miasta Warszawy i narodu. Jednak byłoby pożądanie ułatwienie tego przedsięwzięcia

narodowego dzięki pomocy Polaków z Ameryki. Szczególnie cenna byłaby pomoc polegająca na zakupieniu wystarczającej ilości radu, który Polska może nabyć wyłącznie zagranicą: byłoby dobrze, gdyby można było dokonać tego zakupu za środki zebrane w Ameryce. Znając Pańskie oddanie i Pański światły patriotyzm zwracam się do Pana zapytaniem, czy zechciałby Pan powołać w Ameryce Komitet w celu rozpisania subskrypcji na założenie polskiego Instytutu Radowego. Uczucia wdzięczności i podziwu, jakie wzbudził Pan u swoich współobywateli i Pańskich licznych przyjaciół, gwarantowałyby pewny sukces, a zarazem stanowiłyby poparcie moralne, do którego przywiązuję wielką wagę (...);" pisała uczona w listopadzie 1921 r. do Ignacego Paderewskiego. W roku 1921 powstało Towarzystwo Instytutu Radowego, a na czele Rady Towarzystwa Instytutu Radowego stanął prof. Franciszek Czubalski, w jej skład weszli: Kazimierz Białoszewski, Bronisława Dłuska, Alicja Dorabialska, Ludwik Paszkiewicz, Stefan Pieńkowski, Józef Skłodowski, Wojciech Świętosławski, Adolf Wojciechowski. Szeregi Towarzystwa zasiliili przedstawiciele Prezydent Rzeczypospolitej, Stanisław Wojciechowski, Marszałek Józef Piłsudski, rząd, Marszałkowie Sejmu i Senatu, wojewoda warszawski, dyrektor Departamentu Zdrowia Komisariatu Rządu na m. Warszawę, Prezydent Warszawy, dyrektor Wydz. Szpitalnictwa m. Warszawy, dyrektor Wydziału Zdrowia m. Warszawy, wydziały: lekarskie i matematyczno-przyrodnicze Uniwersytetów: Warszawskiego, Jagiellońskiego, Jana Kazimierza we Lwowie, Stefana Batorego w Wilnie oraz Poznańskiego. Wyższe uczelnie: Politechnika Warszawska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wolna Wszechnica, Akademia Nauk Technicznych. Instytucje naukowe: Akademia Umiejętności, Warszawskie Towarzystwo Naukowe, Kasa im. Mianowskiego, Polskie Towarzystwo Chemiczne, Polskie Towarzystwo Fizyczne, Naczelna Izba Lekarska, Izba Lekarska Warszawsko-Białostocka, Towarzystwa Lekarskie, Towarzystwa do Walki z Rakiem (Komitety Polski, Wileński, Lwowski, Łódzki), dyrektorzy Szpitali Miejskich w Warszawie, prywatnych w Warszawie, klinik Uniwersytetu Warszawskiego, banki (Bank Polski, Bank Gospodarstwa Krajowego, Państwowy Bank Rolny, P.K.O), duchowieństwo, prasa, ambasada francuska, dyrektor Instytutu Francusko-Polskiego, ambasada amerykańska, więksi ofiarodawcy, Marszałkowa Piłsudska, profesorowa Kryształowiczowa i prof. Gluziński. W skład Komitetu weszli: prezes - Ludwik Paszkiewicz, wiceprezes - Stefan Pieńkowski, sekretarz - Alicja Dorabialska, skarbnik - Bronisława Dłuska, zastępca sekretarza - Józef Skłodowski, zastępca skarbnika - Adolf Wojciechowski, członkowie: Adam Czyżewicz, Kazimierz Białaszkiewicz. Powołano komisję rewizyjną oraz budowlaną. W roku 1906 warszawscy lekarze utworzyli Komitet do Badania i Zwalczania Raka, który po roku 1921 przyjął nazwę Polskiego Komitetu do Zwalczania Raka. Miał on za zadanie tworzenie placówek do leczenia raka, przyłączył się więc do inicjatywy tworzenia w Warszawie Instytutu Radowego. Opracowano wówczas Pierwszy Program Walki z Rakiem. Stawiał on sobie trojaki cel: badanie nad rakiem, rozwój oświaty zdrowotnej oraz utworzenie sieci placówek onkologicznych (szpitale, przychodnie, instytuty). Powstające placówki były jednak raczej małe i o słabym zasięgu działania, choć powstały w większych miastach takich jak: Warszawa, Wilno, Kraków, Lwów, Poznań, Łódź i in., a z powodu dostatecznego braku znajomości efektów działania promieniowania na tkanki, wyniki ich pracy były słabe. Maria Skłodowska-Curie wiedziała, że tylko kompleksowe potraktowa-

nie problemu, przy opartym na trwałych podstawach naukowych wykorzystaniu promieniowania na chore tkanki można osiągnąć sukces. Do tego potrzebna była jednak nowoczesna placówka naukowa i lecznicza. Tadeusz Koszarowski, jeden z późniejszych dyrektorów Instytutu wspominał, że „w dyskusjach z pierwszym zespołem Instytutu podkreślała (Maria Skłodowska-Curie) interdyscyplinarny, zespołowy charakter pracy nad leczeniem i zwalczaniem chorób nowotworowych. Było to wówczas zupełne novum”. Moim najgorętszym życzeniem jest powstanie Instytutu Radowego w Warszawie” (zachowano oryginalną pisownię). Jakże więc nie spełnić marzenia wielkiej Polki, uczoney, która podkreślała swoje związki z ojczyzną, wspierała polską naukę i uczonych, także w Lidze Narodów dbając o sprawy Polski. W roku 1923 powołano do istnienia Komitet Daru Narodowego dla Marii Skłodowskiej-Curie. Na jego czele stanął honorowo Prezydent Rzeczypospolitej, Stanisław Wojciechowski, zaś prezesem Zarządu Komitetu został Marszałek Senatu, Wojciech Trąpczyński, w skład Komitetu weszli czołowi przedstawiciele świata nauki, polityki, kultury, biznesu.

Nastąpiło „pospolite ruszenie” napływały pieniądze od osób prywatnych i instytucji, duże sumy i drobne uciulane zaskórniaki. Społeczeństwo tak dumne ze swej rodaczki, nie pozostało obojętne. Na konto Komitetu, do rąk zaangażowanej w sprawę całym sercem, dr Bronisławy Dłuskiej, skarbniczki Komitetu, wpływały fundusze ze szkół, organizacji społecznych, osób prywatnych, wszyscy chcieli ofiarować coś wielkiej Polce. Kupowano także cegielki, znaczki i karty pocztowe zasilając kasę budowy Instytutu, przekazywano także materiały budowlane. Na parceli przy ul. Wawelskiej 15 podarowanej Komitetowi Daru Narodowego przez Uniwersytet Warszawski rozpoczęły się prace budowlane. Maria Skłodowska-Curie nadzorowała plany budowy, uzgadniała planowanie ogrodu, w którym mogliby odpoczywać pracownicy i pacjenci Instytutu. Do akcji zbierania funduszy włączyła się także polska prasa. Kurier Poranny pisał powołując się na fakt przyznania uczoney we Francji dożywotniej pensji, (której przyjęcia jednak odmówiła) jako francuskiego Daru Narodowego, że Polska nie powinna pozostać obojętne. Należy stworzyć poważną placówkę naukową, Instytut Radowy im. Marii Skłodowskiej-Curie, będący Darem Narodu dla wielkiej uczoney. Z taką odezwą do prasy zgłosił się Komitet Daru Narodowego: „Uprasza się o składanie tymczasowo ofiar do redakcji pism, które napewno nie odmówią w tem swej pomocy. Wszystkie pisma proszone są powtórzenie odezwy niniejszej.” (zachowano oryginalną pisownię). Podpisano: Rada Polskiego Komitetu do zwalczania raka. W ślad za tym: „Redakcja „Kurjera Porannego” otwiera od dziś składki na „Dar Narodowy im. Marii Skłodowskiej-Curie” (zachowano oryginalną pisownię).

W czerwcu 1925 r. podczas wizyty w Warszawie, uczona oświadczyła kamień węgielny pod budowę placówki, zgodnie ze zwyczajem wmurowano także akt erekcyjny, polskie gazety z dnia 7 czerwca 1925 r. oraz polskie monety. Już siedem lat później, w 1932 r., Instytut, także w obecności uczoney, został otwarty. Teraz należało rozpocząć leczenie. Okazało się jednak, że wykorzystywana metoda leczenia nowotworów, nie budziła ogromnego zaufania ani wśród pacjentów, których początkowo było mało, ani wśród lekarzy, których w pierwszych miesiącach działania Instytutu Radowego, pracowało dwóch.

90 rocznica rozpoczęcia budowy Instytutu Radowego w Warszawie, stała się przyczynkiem do zorganizowania przez istniejące i działające przy Instytucie Onkologii przy ul. Wawelskiej już 20 lat Towarzystwo Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie, szeregu przedsięwzięć i aktywności. Patronat honorowy nad całością uroczystości objęła Burmistrz Ochoty, dyrektor Centrum Onkologii, posłanka Joanna Fabisiak; patronat medialny objęło Polskie Radio Program I, Czasopismo Dygresja i Informator Ochoty. Opieką sponsorską wsparli nas: Areva, Kancelaria Prawnicza Sołtysiński, Kawecki & Szlęzak, Centrum Nauk Biologiczno-Chemicznych, Wydział Chemii UW, IChTJ oraz Pub Lolek. Współpracowali z nami także: Klub Kultury OKO, Klub Podróżnika, Wydział Fizyki PW, Centralne Laboratorium Ochrony Radiologicznej, Stowarzyszenie Amazonki, wypożyczalnia Tandemów „Byle do Przodu” oraz Gimnazjum nr 38 w Warszawie, imienia Marii Skłodowskiej-Curie.

Fot. 1. Przed biegiem, od prawej Alicja Rupińska, kierownik biura Towarzystwa Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie, Burmistrz Ochoty, Krystyna Łęgievicz, prof. Andrzej Kułakowski, honorowy prezes Towarzystwa Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie (fot. J. Sidor)

Photo 1. Before start the run. From the right: A. Rupińska, K. Łęgievicz (the Mayor of district Ochota), prof. A. Kułakowski (the Honorary President of the Society)

Zaczynając chronologicznie, wraz z Uczniowskim Klubem Sportowym Iskra Warszawa zorganizowaliśmy bieg pod hasłem „Przepędzić raka”. Była to pierwsza edycja biegu, zamierzamy bowiem organizować ten bieg w przyszłości. Do udziału zaprosiliśmy wszystkich, którzy lubią i mogą biegać, chcąc jednocześnie w ten sposób uczcić wspomnianą rocznicę. Bieg odbył się 7 czerwca, na terenie Pola Mokotowskiego, na dystansie 5 km.

Zgłosiło się ok. 100 osób, w tym najstarsza zawodniczka w wieku lat 76, najmłodsza w wieku lat 5 oraz najstarszy wolontariusz w wieku lat 73. Sygnał do startu dała pani Burmistrz Ochoty, Katarzyna Łęgievicz.

Wśród uczestników biegu, byli oczywiście ci, którzy biorą udział w biegach jako hobby, ale także ci, którzy ten bieg „podarowali komuś” lub tacy, których wysiłek był niejako podziękowaniem za coś. Hasło „Przepędzić raka” było więc nie tylko nazwą biegu, ale także dla wielu uczestników pewną osobistą treścią. Nagrody główne ufundował Burmistrz Ochoty (puchary), Towarzystwo Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie (srebrne medale Towarzystwa), były też medale pamiątkowe dla wszystkich uczestników biegu. O koszulki i zestawy starto-

we zadbali wspomniani sponsorzy. Bieg był doskonale przyjęty zarówno przez uczestników, jak i kibicujących. Stał się rodzinną i towarzyską imprezą, a organizatorzy musieli złożyć obietnicę zorganizowania następnej edycji.

Fot. 2. Gotowi do startu, z nr 1 prezes Towarzystwa Marii Skłodowskiej w Hołdzie, Małgorzata Sobieszczak-Marciniak (fot. J. Sidor)

Photo 2. Ready to run, numer 1 the president of Society of Maria Skłodowska-Curie in Tribute, M. Sobieszczak-Marciniak

Fot. 3. Zwycięzcy biegu wraz z organizatorami. Najmłodsza uczestniczka biegu, 5-letnia Zosia (fot. J. Sidor)

Photo 3. The winners with organizers. The youngest runner, Zosia, 5 years old

Kolejny dzień obchodów, to 9 czerwca i uroczystości złożenia kwiatów przed pomnikiem uczonej przy ul. Wawelskiej 15, mini piknik naukowy oraz żywe obrazy „Z tamtych lat” odegrane przez uczniów 38 Gimnazjum im. MSC w Warszawie oraz aktorkę p. Zofię Kucówną.

Fot. 4. Uroczystości pod pomnikiem (fot. A. Mintzberg)
Photo 4. The ceremony at the monument of M. Skłodowska-Curie in front of the Institute, 09.06.2015

Przy składaniu kwiatów obecne były poczty sztandarowe zaprzyjaźnionych szkół.

Fot. 5. Mini piknik naukowy, Wydział Fizyki PW, prof. Jan Pluta (fot. M. Sobieszczak-Marciniak)
Photo 5. The science meeting in the garden of Institute of Oncology at the Wawelska Street. Second from the right prof. Jan Pluta from Faculty of Physics, Warsaw University of Technology

Fot. 6. Mini piknik naukowy, Wydział chemii UW, (fot. Małgorzata Marciniak)
Photo 6. The science meeting in the garden of Institute of Oncology at the Wawelska Street, co-organizer: Faculty of Chemistry, Warsaw University

Podczas mini pikniku naukowego ciekawe doświadczenia prezentował Wydział Fizyki PW, z niezrównanym prof. Janem Plutą; CLOR; Wydział Chemii UW z dr Agnieszką Siporską na czele oraz Stowarzyszenie Amazonki. W ogrodzie Instytutu odbyła się inscenizacja nawiązująca do uroczystości wmurowania kamienia węgielnego pod budowę Instytutu w 1925 r.

Fot. 7. Scenki w ogrodzie Instytutu (fot. A. Mintzberg)
Photo 7. Ceremony in the garden of Institute of Oncology at the Wawelska street

Fot. 8. Scenki w ogrodzie Instytutu, pani Zofia Kucówna czyta fragment przemówienia uczonej (fot. M. Sobieszczak-Marciniak)
Photo 8. Ceremony in the garden of Institute of Oncology at the Wawelska street, 09.06.2015, the actress, Z. Kucówna reads the historical speech of M. Skłodowska-Curie

Młodzież przebrana w stroje epoki wraz z Zofią Kucówną wprowadziła zebranych w klimat epoki, przedstawiła doniesienia prasowe z wizyty uczonej, zaprezentowała przemówienia dostojnych gości; Zofia Kucówna odczytała akt erekcyjny. Na pamiątkę do puszek włożono także współczesne polskie gazety i monety. W tym dniu na ogrodzeniu ogrodu Instytutu zawisła wystawa planszowa przygotowana przez Towarzystwo Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie pt. „Historia powstania Instytutu Radowego w Warszawie”. Wystawa planszowa prezentuje okoliczności powstania placówki, społeczne zjednoczenie we wspólnej sprawie, wizyty uczonej w Warszawie,

a także początki funkcjonowania Instytutu i sylwetki jego twórców i pierwszych lekarzy. Sponsorem wystawy była firma AREVA Polska. Obecnie jest ona nadal prezentowana przy ul. Marii Skłodowskiej-Curie. Jej organizatorom przyświecała idea stworzenia wystawy „wędrującej po płotach”, zamierzamy ją więc pokazywać także w innych miejscach Warszawy.

Kolejną ważną datą w obchodach 90 rocznicy rozpoczęcia budowy Instytutu, ale także 20- lecia istnienia naszego Towarzystwa, był dzień 9 lipca i otwarcie wystawy w Sejmie RP (na terenie Domu Poselskiego).

Fot. 9. Otwarcie wystawy w Domu Poselskim (fot. Alicja Rupińska)
Photo 9. The opening ceremony of the exhibition in the House of the Diet

Fot. 10. Otwarcie wystawy w Domu Poselskim, od lewej Marszałek Sejmu, M. Kidawa Błońska, poseł J. Fabisiak, wiceprezydent Warszawy J. Józwiak (fot. Alicja Rupińska)

Photo 10. The opening ceremony of the exhibition „The History of creation of Institute of Radium in Warsaw”. 09.07.2015, Polish Parliament. From the left: M. Kidawa Błońska, J. Fabisiak, J. Józwiak

Wystawę otworzyła Pani Marszałek Sejmu, Małgorzata Kidawa Błońska, posłanka Joanna Fabisiak, wiceprezydent Warszawy, Jarosław Józwiak i twórca, obecnie honorowy prezes naszego towarzystwa, prof. Andrzej Kułakowski. Po wystawie zebranych oprowadziła autorka niniejszego artykułu. Do plansz o charakterze historycznym, dodano informacje o obecnie funkcjonujących w kraju placówkach onkologicznych, polskich nowatorskich odkryciach onkologicznych, a także o działalności Towarzystwa Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie. O organizowanych przez nas wydarzeniach informowały spoty reklamowe w środkach transportu miejskiego, których umieszczenie możliwe było dzięki wsparciu Miasta Stołecznego Warszawy i Biura Edukacji Miasta.

Fot.11. Otwarcie wystawy w Domu Poselskim, od lewej Marszałek Sejmu, M. Kidawa Błońska, i prof. Andrzej Kułakowski (fot. Alicja Rupińska)

Photo 11. The opening ceremony of the exhibition „The History of creation of Institute of Radium in Warsaw”. 09.07.2015, Polish Parliament. M. Kidawa Błońska, prof. A. Kułakowski

Rok jubileuszowy trwa nadal, także Towarzystwo Marii Skłodowskiej-Curie planuje dalsze wydarzenia; będzie to promocja książki dr Tomasza Pospiesznego z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu pt. „Maria Skłodowska- Curie. Nieskalana sławą”, a także film i rocznicowe wydanie albumu –historii i dokonań naszego Towarzystwa.

Korzystając z okazji pragnę podziękować wszystkim, którzy pomogli nam w zorganizowaniu uroczystości, wspierając nas tym czym mogli, od cennych uwag merytorycznych, własną pracą i zaangażowaniem po konkretną pomoc finansową.

*mgr Małgorzata Sobieszczak-Marciniak,
prezes Towarzystwa Marii Skłodowskiej-Curie w Hołdzie,
dr hab. Wojciech Bulski,
Zakład Fizyki Medycznej,
Centrum Onkologii, Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie,
Warszawa*